

de fremsatte Ideer overbevisende, til Tider geniale, og hvis det lykkes at gennemføre Værket efter Planen, tør man vente, at Slutningsbindene vil sætte dybe Spor i Aandshistorien. Næppe noget andet historisk Enkeltmandsværk i Nutiden er saa stort anlagt og ejer saa mange Betingelser for at blive det typiske Udtryk for den historiske Opfattelse, der for Tiden har Overtaget i Vestens Lande.

Georg Norregaard.

Da Friedrich Meinecke i 1932 fyldte støvets år, udtalte han, at alle de historiske spørgsmål, til hvis besvarelse han siden havde viet sit livs arbejde, først ret var steget op for ham ved Øvrerhin. — M. var fra 1901 til 1906 professor i Strassburg, derefter til 1914 i Freiburg im Breisgau i Baden. — Måske, udtalte han videre, vilde han dog komme til at efterlade sit forsøg på en løsning af det sidste af disse spørgsmål, det, der lå ham stærkest på hjerte, men også var det vanskeligste, som et fragment.

Det værk, som M. her tænker på, har han haft den lykke at kunne udsende sidst på året 1936: *Die Entstehung des Historismus*. Selv om M. selv føler det sådan, at han kun giver et fragment af det, der har foresvævet ham som den ideelle løsning, så er »Die Entstehung des Historismus« med sine 2 bd. på i alt 664 sider dog et værk, der i M.'s produktion i idéindhold og formfuldendthed jævnbrydligt rager op ved siden af »Weltbürgertum und Nationalstaat« og »Die Idee der Staatsräson«. Det fortjener til visse, at også andre landes historikere beskæftiger sig dermed og lærer deraf.

Som mange veje førte til Rom, således førte mange åndsstrømninger frem til »historismen«, den historiske tænkning, hvis opkomst ifølge M. er en af de største åndelige revolutioner, som vesterlandet har oplevet. Karakteristisk for denne tænkning er, hævder M., (bl. a. i det tidligere holdte foredrag »Klassizismus, Romantizismus und Historisches Denken im 18. Jahrhundert«, 1936), sansen for individualitet og udvikling i historien, sansen for den stadige flyden og forandring af alt, hvad mennesker har skabt (alle menschlichen Gebilde), tillige sansen for, at dette ikke blot er genkommende typer og svarer til almene lovmæssigheder, men også har en helt individuel og egenartet karakter.

»Historismen« i »god«, »positiv« betydning satte, siger M., sin skønneste blomst i Leopold v. Rankes historieskrivning, og af denne giver M. en smuk og indtrængende karakteristik i en mindetale, holdt i 50-året efter Rankes død. Talen er aftrykt som et tillæg til »Die Entstehung des Historismus«, men M. følger

i øvrigt ikke trådene i »historismen«s vækst helt ned til Ranke. Værket holder sig i sine 2 bd. — 1. bd. »Vorstufen und Aufklärungshistorie«, 2. bd. »Die deutsche Bewegung« — i det store og hele til det 18. århundrede, går med sin omtale af Leibnitz tilbage til slutningen af det 17. og med den udførlige skildring af Goethes forhold til historien lidt ned i det 19. århundrede. Undersøgelsen omfatter ikke blot de bevægelser og personligheder, i hvilke »historismen« direkte har sit udspring, som den engelske præromantik eller Justus Möser og Herder, men også åndsretninger, der som oplysningshistorie og klassicisme egentlig er dens direkte modsætninger. Og alligevel kom disse hver på sin vis til at bidrage til dens opkomst, sådan som M. f. eks. viser for klassicismens vedkommende, når han peger på, at nok opstillede Winckelmann den græske kunst som det absolut skønne, men ved samtidig at betegne den som det uopnåelige føres man hen til at se den som noget individuelt, betinget af sin tids forhold.

Når M. som nævnt siger om »historismen«, at det er det historiske spørgsmål, der ligger ham stærkest på sinde, så er dette let forklarligt. Forklarligt, fordi M. i sin livsgerning fortrinsvis har viet sig til åndshistoriske spørgsmål, ikke til udredningen af konkrete historiske begivenheder. Forklarligt endvidere, fordi »historismen« er et spørgsmål om livsanskuelse og på det dybeste må interessere hver den, som kæmper for at danne sig en sådan. At den historiske tænkning meget let kan føre til »relativisme«, til den betragtning, at alt er relativt, alt flyder, at det ene standpunkt er lige så berettiget som det andet, ja, derover er M. selvfølgelig ganske klar. Men denne »relativisme« vil han ikke have forstået som »historisme« i god, positiv betydning. Hans forsøg på en løsning af dette spørgsmål finder man navnlig i hans undersøgelse om Goethe og i hans Ranke-foredrag, men her er det sikkert rettest at henvise til at læse hans egne ord.

Om Rankes stil siger M., at den ligesom Goethes med tilsyneladende simple sproglige midler, kun nu og da afbrudt af et sjældent ord, ligesom et jævnt klædebon prydet med en ædelsten, lukker op for det dybeste indhold. Og M. anfører Rankes udsagn, at ofte kan et ord, der i og for sig ingen særlig værdi har, gribe os, fordi det udtales af et menneske, der står bag det og giver det liv. Det er udtalelser, som jeg synes, man har lov at bruge også om stilen i M.'s sidste værk — et »alderdomsværk«, ja, i den forstand, at det er præget af alderens visdom og afklarethed og er frugten af et langt livs intense fordybelse i historiske problemer. For en menneskealder siden krævede M. i »Weltbürgertum und Nationalstaat«, at historikerne skulde tage et

foryngende bad i filosofi og politik. Hertil samt til, såvidt vi læsere nu evner det, at færdes med forfatteren på åndshistoriens tinder, giver også »Die Entstehung des Historismus« rig anledning.

Holger Hjelholt.

To tyske Freiburger Historikere, Elever af Georg v. Below, Eugen Haberkern og Joseph Friedrich Wallach, har udgivet en omfattende *Hilfswörterbuch für Historiker* (Berlin 1935). Det store Værk er fremkommet efter aarelang Forberedelse under Tilskyndelse bl. a. fra Friedrich Meinecke, er tilegnet Mindet om Georg v. Below og forsynet med en Indledning af Hermann Oncken. Idet man her for første Gang har forsøgt at skabe et baade omfattende og haandterligt Leksikon indenfor selve den historiske Videnskab, udfylder man et længe næret Savn. Historikeren er ikke længere nødt til med stort Besvær at skaffe sig de fornødne Oplysninger fra juridiske eller nationaløkonomiske Haandbøger, der i deres Anlæg ikke er beregnede for hans specielle Interesser. Han har nu faaet en Slags Kodifikation af visse af de historiske Hjælpevidenskaber.

Bogen indeholder i alfabetisk Rækkefølge korte Definitioner af de vigtigste tekniske Udtryk, særlig af retsligt Indhold, indenfor de uendelig omfattende Omraader af den saakaldte »Institutionshistorie«, d. v. s. Forvaltningsret, Tingsret, Familieret og Arveret, som baade Videnskabsmanden og den interesserede Læser, der beskæftiger sig med de ældre Tidens Historie, atter og atter støder paa. Haandbogens Indhold er begrænset til i det væsentlige at omfatte Aarhundrederne fra Folkevandrings-tiden til den franske Revolution og Napoleonstiden. Geografisk er Tyskland Bogens Centrum og Udgangspunkt. Her er den grundig og fuldstændig. I anden Række staar »Mellemeuropa«, efter Forfatterens Definition ensbetydende med »Tysklands Nabolande incl. England«. Om Frankrig og England (Sml. C. Johnson i Engl. Hist. Rev. 1936, p. 722—23) faar man nogenlunde omfattende Oplysninger, mindre om Skandinavien og Rusland, og kun meget lidt om de øvrige europæiske Lande: Italien, Spanien m. m. For de europæiske Kolonier og De forenede Stater findes nogle af Forvaltningens Grundtræk, ligeledes for de islamitiske Lande, Kina og Japan. Af særlig Interesse for os er Spørgsmaalet, hvorvidt Bogen orienterer om danske Institutioner. I Forgrunden staar nogle fællesnordiske Ord saasom Härad, Landshöfding, Län, Leding, Thing etc. Vigtige danske findes: Bol, Danegeld, Hird, Højsteret, Rigsadvokat, Rigsret; men mange meget vigtige mangler, for blot at nævne nogle: Enevælde, Grundlov,